

התפיסה והשחרור

סמי פרדוגו

לא התחנכנו להיפרד מן החיים. לא לימדו אותנו לעזוב אותם. באופן פרדוקסלי הימים הנוראים האלה רק מעצימים את הבורות שלנו באשר להוראת הפרידה מן החיים; כוונתי להוראה במובן של לימוד, של כתיבה, של קריאה ושינון. המדינה מסרבת ללמוד וללמד אותנו על עזיבה, היא מפנה עורף לסוף. כעת היא נאבקת בינה לבין עצמה ונלחמת מול אויביה. המקום הישראלי תפוס בעובדות שנכפו עליו, ובאורח מסוים הוא לכוד בנתונים שכפה גם על עצמו. בסבך המאבק חוזרים ונשמעים קולות מפללים לחופש, לאנחת רווחה. כמה נורא. כמה חבל

אפריל 2024

"Attraper", אני אומר לה ומביט בה מלמעלה, יושבת שקועה על הכורסה שלה, אשה נמוכה ממני.

למעשה, לא אשה, אלא אמא זקנה. ישבנה הבשרני המכווץ מוחץ את הכרית הקשיחה, שמשמשת לה מצע נוסף ונוח יותר מעל מושב הכורסה הכחולה. הכרית מעניקה רק לה עוד קצת גובה. היא מתנשפת. אני, עדיין, כמובן, קרוב מדי אליה וגבוה מעליה, גונב לתוכי נשימה עמוקה כדי לא להיחנק. אם אבכה אפול ארצה על רצפת הבית הישנה שלה. אם תראה אותי נופל היא תתמוטט אחריי, ומי יודע, אולי תפסיק לנשום. על כן שנינו מתאמצים לעצור את הנורא מכל מלהתרחש. על סף מעטפות ליבנו ועל אסקופת הידיעה המשותפת לנו אנחנו מנסים לבלום את אפשרות הקטסטרופה. כי המקום בחוץ, הארץ הזאת, הזמן עכשיו - הם כנראה כבר נגועים בפורענות, אש הזוועה מלחכת בקצוות שלהם, ובקרבתנו שנינו יש פחד גדול מלהבות האש שעשויות לפלוש גם אצלנו.

במלים אחרות: אמי ואני מאוד מפחדים שלא נמשיך לחיות לעוד זמן. היום, בגילי-שלי הלא צעיר ובגילה המבוגר שלה, ערך החיים שלנו מקבל משנה תוקף. הדבקות הנרעדת הזאת פרוצון להמשיך לחיות מגיעה אלינו גם בעקבות החוץ. המדינה שמחזיקה אותנו בתור אזרחים שלה מאבדת גובה בתחושתנו-שנינו. המרכיבים המובנים מאליהם נחלשים ומתייתרים לנגד העיניים שלנו; הבית, הכסף, האוכל, הגוף, שעות החול ושעות השישי-שבת, ובנוסף השחיקה והבנליות של כל אלה. הדברים כמו מתפרקים בין אצבעותינו. אני יודע (וגם היא יודעת) שמדינתנו לא נמחקת, היא אינה בדרך אל סופה, אולם עבורנו,

שני האזרחים, אותה מדינת-אם שליוותה אותנו עד לשעה זו לוקה בפרפור לא סדיר. אנחנו כמעט מרגישים את הפרעת הקצב שלה דופקת מעלינו ולצידנו בכל פעם ששנינו בתוך אותו הבית, אוכלים ארוחה מוכרת, נוגעים בגופנו, בעיקר אני נוגע בגופה-שלה ובגופי-שלי. הסדירות הלא תקנית ניכרת גם כשאנו מדברים על הכסף ומשתמשים במלים עקיפות בלבד, כי אין לנו מלים ישרות, זאת אומרת, אין ברשותנו מלים שהולכות ישר אל לב העניין עצמו וקולעות בו בול. כך קורה גם כשאנו מדברים על הפסקת החיפוש אחרי אהבה. הלוא אם עד לנקודה מסוימת בחיים של איש ואשה לא נמצאה אהבה, ברור שצריך לעצור את החיפוש אחריה.

אך מעבר לעניין האהבה השגור והחשוב בה בעת, המצב היום (הלואי והיה לי שם עצם אחר במקומו של "מצב") בכללותו חדש עבורי ועבור אמא שלי. מעולם לא הכרנו ולא חווינו את הסביבה משפיעה עלינו באופן כה משמעותי. נדמה ונראה שהיראה מהפסקת החיים נושמת ביתר שאת ברחובות השכונה הסמוכים אלינו, בדרכים שאנו עושים אל ערי השפלה, בחדרי ההמתנה במרפאות השונות, וברכישת מצרכי המזון וחומרי הניקיון באולמות הקנייה הגרנדיוזיים. הצורך להיאבק על הקיים הופך בכל אחד מן המקומות הללו חסר פשרות. ואנו שנינו, בין פעולות הכרחיות בלבד, בין יציאות מן הבית וכניסות אליו, בין נסיעות, אנו איננו ידענים גדולים של תארים ולא של הבנה באשר לאווירת המאבק האזרחי, בנוגע למלחמה הנמשכת ולגבי ההתכווצות של הלך הרוח השפוף הפושה בעמנו. איננו נוקטים גישה כלשהי שיש בה כדי להעיד על מעורבותנו בנוגע לחיי הקהילה והמקום. ובכל זאת, צר לנו לשמוע שלא מדברים על עובדות אחרות ולא על אפשרות חדשה לחיות את החיים. הפעם דאגת הארץ פולשת אל דאגתי שלי ושל אמא. אנו מתאכזבים עכשיו ומגלים לראשונה כיצד כוחה של אכזבה פוליטית-צבאית וחברתית (תרבותית זה עניין מורכב מדי לשנינו) פוגעת בה ובי, בשני פרטים, יש להודות, אזוטריים למדי. על רקע המהומה האקטואלית, על רקע הבעות הכאב הנשמעות חדשות לבקרים, על רקע שפע הרעיונות הנזרקים מפי עוברי אורח ונציגי מערכת השלטון, אפילו הפינה המצומצמת שלנו נדבקות בהתאכזבות, ובעטיה מתעצמת הדרישה להמשיך לחיות.

יכול להיות שזו הפקודה של כולנו, לפחות של מרביתנו. ברגע זה אני מתוודע אל הפקודה מחדש כשאני שוב אומר לאמא שלי:

"attraper", ועוד פעם אני אומר לה: "attraper, תחזיקי חזק, אל תעזבי", ומוודא שהיא תופסת בין אצבעותיה את קצה השרוול הימני של הגופייה הארוכה שהיא לובשת על מנת ששרוול הגופייה לא יברח לנו עמוק פנימה אל עבר המרפקים המנופחים שלה.

היא מתנשמת ונחלשת יותר. נשימותיה הן קריאה בשבילי, הן הכפייה לדקדק עבורי את מצב העניינים. מה אני באמת מבקש ממנה? מה מעצמי? ATTRAPER! אל אלוהים. הזמן. הנה הוא מתחלף לי, פושט מעליו את המעטפות והכסיות שהתלבשו על שנינו מחוק התנהגותו הטבעית של העבר. אף פעם לא שיערתי שאצטרך ככה בבגרותי להיהדף לאחור אל ילדותי ולשמוע בהד זיכרון את אמא שלי מורה לי "attraper" - ולגלות כיצד כבר אז, בהיותי ילד קטן ונתון תחת חסותה, היתה ההוראה שלה לא רק לדקות ההן כשהשחילה מעל צווארי סוודר וביקשה ממני לאחוז את קצות השרוולים של החולצה שלבשתי אני, אלא גם לימים האלה בדיוק.

לתפוס! אני חייב לתפוס. היא אולי אינה מחשיבה יותר את שם הפעולה, אף על פי שאמי נשמעת לי ככל יכולתה ובגמלוניות שמלווה בכאבים היא תופסת באצבעותיה הרפויות את קצה השרוול הימני של הגופייה ומחכה שיגיע כבר שרוול הסוודר קרוב אל כף ידה, וסוף סוף תוכל לשחרר את אחיזתה. לאחר מכן יתחיל אותו המסע עם הזרוע השמאלית, וכבר בַּדָּקָה זו, לקראת מחצית הדרך, שנינו מתייאשים מפני שזאת חובתנו להשלים את לבישת הסוודר כולו עליה, ואני, רק מפאת יכולתי לנוע טוב ממנה, רק מפני שאני צעיר יותר מן הזקנה שלה, משתדל להדוף מעליי את הייאוש ומחכה בסבלנות מדודה שתוביל אמי את זרועה קדימה לפניה, ישר ככל האפשר.

איך ייתכן שהיא אינה מכירה עוד בערך התפיסה? אני נכלם נוכח הכמעט-ויתור שלה ומבין רק בסעיפי סעיפים שכניעתה נובעת גם מהשפעתו של החוץ הישראלי. אלה כאמור ימינו אנו בשנה ארוורה זו. שנינו שומעים בחדשות הטלוויזיה ובשידורים אחרים כיצד סביבת המדינה שלנו על כל אגפיה נכשלת לתפוס את עצמה. הדבר התמוה הוא שעד לא מזמן, כשאמא שלי עוד איכשהו הצליחה בכוחות עצמה להשחיל על גופה סוודר ולא נעזרה בי, לא היינו מוטרדים מן הדרדר של התפיסה, כלומר, מכך שהחברה הישראלית (זו שכמעט תמיד אך ורק השקנו לה, חלפנו על פניה בדרכי עקיפין) והמסטר המשתנה שלה לא אוחזים היטב את תפקידם, לא תופסים בו כראוי, כפי שצריכה להיות תפיסה במובנה האידיאלי, תפיסה אולטימטיבית.

לחיות כאן לימד אותנו שמרבית המחשבות, ואפילו ההוראות שמכתיבות פעולות יומיום, לא מתקרבות בהופעתן אל טהרת המושגים, אל מובנם השלם והמושלם, הסגולי, לא המילולי. לכן שיערנו שלתפוס בתפקיד ובמעמד, או בעצם בכל דבר אחר שאינו חלק מהותי מחיינו הפרטיים, יכול להיעשות בדרך לא שלמה, באופן חלקי, רפה, חפיפניקי במידה. חשבנו כך משום שעם השנים האמנו שבעלי התפקידים הגדולים והקטנים, החל משר בממשלה, דרך מנהל מחלקת שארים במוסד לביטוח לאומי, מורה בבית הספר, פקידה אחראית בקופת חולים וחזן בבית הכנסת, ועד מי שהיה הסנדק שלי ביום מילתי - כל אחד מבעלי התפקידים האלה עשה את שלו במידת יכולתו כפי שהוא תפס אותה, ותפיסה זו עבור אמי ועבורי היתה לא ממולאת במלואה, היא לא הגיעה לכדי המניפסטציה הרעיונית של התפיסה, זו שלא התגלמה עלי אדמות. לעומתה, זו שכן התגלמה סיפקה אותנו בחלקיותה.

בוודאי, אוכל לומר שגם הסנדק שנבחר עבורי ראה כיצד נעשית בי המילה שלא כהלכה. לאחר שהונחתי על ברכיו הביט בי ובמוהל החותך באיברי ומיד הבחין כיצד סימן יהדותי הנעשה לנגד עיניו ממיר את גבריותי והופך אותה לוקה בחסר. סנדקי הרחום נזהר שלא לסמן על כך לאמי, שעמדה הרחק מאגודת הגברים שסבבה אותי וסמכה על הסנדק, היתה בטוחה שהוא אוחז היטב בגופי התינוקי השמנמן, כשהוא מודאג שלא אכאב יתר על המידה ושחלילה לא אפול מן הידיים שלו. בתפקידו ידע הסנדק לתפוס רק בגופי בן שמונת הימים ולא עוד, ובטח שלא הכין עצמו לתפוס את מחשבתי הראשונית על החיים, את השבריריות שככל הנראה הפציעה באותו יום עם סיום המילה. בצד זאת, תפיסתו היתה אז תפיסה טובה למדי - bien attraper.

כמוהו ולאחריו התנהגו שלל הדמויות הישראליות בעולמנו והיו על פי רוב נאמנות לאנושיותן, היינו, היתה בהן רחמנות וחמלה כלפיי וכלפי אמי. שוב ושוב ידענו שגם אם מלאכתם של האנשים לא נעשית לעילא ולעילא, חלק מהותי בהם שמר על גחלת אנושית, וזו בסופו של דבר האירה להם אותנו, את שנינו, ובאופן הזה תמיד היתה אפשרות שלא ניפול ושיתפסו אותנו. אכן, מצד אחד לא ירדנו לעומק הכרתה של המנהיגות הישראלית על כל היבטיה ככל שהשתנתה עם השנים, אולם מצד שני הבינונו שהיכרות חלקית בלבד מספקת אותנו, מאחר שאחרי ככלות הכל האמנו שתופסים אותנו ושאונו נאחזים בתפיסה החיצונית, שרק הגבירה את תפיסתנו־שלנו בעצמנו, כלומר תפיסה הלכה למעשה את החיים, תפיסה בְּחיים.

אלא שהיום צער נובט בנו. הפעם הבנליות שליוותה אותנו לאורך שנותינו מפסיקה לרצות אותנו. כי **כל עוד** היתה הבנליות רק אצלנו, אצלי ואצל אמי, **כל עוד** לא הגענו אל חיי גובה רוחניים ומוסריים ולא היו ברשותנו חיי עושר בכל המובנים והפרקטיקות של המציאות המקומית, **וכל עוד** חיפשנו אהבה באופן חובבני בלבד, אהבת בעל בשבילה ואהבת לא־בעל בשבילי - **כל עוד** בכל הזמנים האלה הרגשנו שהמדינה מכירה בעצמה בתור מדינת עשייה, מדינה שמנסה להשתפר וכך מיישמת את אי־הבנליות שלה ואת המסע האינסופי לקראת תיקון, מסע שאף פעם לא הושלם וכתוצאה מכך היתה לנו המדינה אחת שתופסת בַּמקום לטובת ההווה והעתיד - **כל עוד** האמנו ביחס הזה שבין נתינים תפוסים מרצון ובעל כורחנו בצורת החיים הישראלית הזאת, היתה הרגשתנו מעט יותר בטוחה ומעודדת.

כעת הזמן הוא עובדה שאין סיכוי לשנות אותה. הימים דורשים ממני לתפוס. בשלב זה איני חוזר ואומר לאמא שלי "atrapper". היא מבינה שמספיקות שלוש פעמים לִיד אחת שלה. עוד היא מבינה שעבורה התפיסה היא זמנית בלבד. אמי מתוודעת לכך שהיום כל תפיסה שלה מחדש היא תפיסה מוצלחת דיה של השרוולים, ושכל אחת מהן מתבצעת עד קצה יכולתה, והיא אינה חושבת על התפיסה הבאה, זו שנניח תהיה מחר בצהריים. הנה שוב אני מגלה כיצד שנינו רואים אחרת את הזמן; היא מתנהלת כאילו כל דקה וכל יום לא אוגרים בתוכם את העבר, ובעיקר לא מובילים אותה אל העתיד הרחוק, ואילו אצלי כל דקה וכל יום שואפים לחסל את העבר ומצפים לבואו של העתיד.

ובצד ההבדלים בינינו אנוכי משוכנע שאמא שלי רוצה לחיות עוד. כמה בדיוק עוד היא רוצה? אינני יודע להעריך בכמות את רצונה. בשנה האחרונה מתעורר בי כעס כשאמי מזלזלת בַּתפיסה. אני מבין שלרצות לחיות לעוד זמן אינו תלוי בהמלצת ההוראה שלי לתפוס את קצות השרוולים של הגופייה שהיא לובשת. מצידה אפשר שהם יימשכו קצת פנימה אל עבר המרפקים, ואם לא הייתי כאן איתה ומשגיח על התפיסה שלה, היתה מגבירה את הזלזול. לרגעים קצרים אפשר להניח שאמא שלי פועלת כהלכה ושיש צדק בהעדפה שלה להרפות. לא מעט מבני האדם נוטים להיתפס בְּחיים בכל מחיר ולמשוך אותם כמה שרק אפשר והם אפילו לא נותנים את הדעת על המחיר. התחנכתי להאמין שבמדינתי התפיסה בְּחיים חשובה אף יותר, ואילו כעת, כשאמי יושבת נמוכה ממני ומתכוננת לקראת השרוול של הזרוע השמאלית, אני שואל על המחיר שלי. לי אמנם ככל הנראה יש יותר זמן לחיות ממנה, ועם זאת, הטלת הדופי שלה באורחות החיים הרופפים תחת ענני המלחמה שמכלימה אותנו, ובעטיו של משבר האמון הבסיסי שנפרם

בין האזרח הפשוט ובין הנהגתו, כפי שכל אלה מתרחשים לדעתה של אמי ונגלים לה בעיקר מחוץ לביתה - אותם דברי גנות היוצאים מפיה ומצטרפים אל תחושת הננטשות שלה עוברים אליי. כמוה אני מרגיש שגם תפיסתי שלי בחיים עשויה להיעצר בקרוב.

לו ידענו אחרת. אך לצערי לא התחנכנו להיפרד מן החיים. לא לימדו אותנו לעזוב אותם. באופן פרדוקסלי הימים הנוראים האלה רק מעצימים את הבורות שלנו באשר להוראת הפרידה מן החיים. כוונתי להוראה במובן של לימוד, של כתיבה, של קריאה ושינון. המדינה מסרבת ללמוד וללמד אותנו על עזיבה, היא מפנה עורף לסוף. קיומה של מדינה זו שאנו בני חסותה, והתקווה להמשך קיומה, אינם מאפשרים לה לפתוח אופק חדש למחשבה ולהקניית ערך אחר לחיים דווקא על ידי הכרה בסופם של החיים, בטוב שעשוי לצמוח אם ניפרד מהם לאור העובדות הלא מיטיבות איתנו.

כן, ישנה תקופה כזאת ואחרת. ההיסטוריה יודעת לספר לנו על השתנות העיתים ועל אופיין הרבגוני. אך נדמה שאנחנו כאן, בארצנו הרזה והארוכה, מסרבים ולא יכולים להבין שגם עלינו חלה אותה רבגוניות. אני חושב שברור כמעט לכולם שאנו חווים תקופה קשה, בדומה למה שקרה אימתי בהיסטוריה שלנו שבה נלחמו ומתו חיילים, קבוצות נאבקות בשנייה, שלטון מושחת או לא מנוסה שלט בעמו, אמצעים של כסף בצורות שונות לא היו בנמצא, ובקרב כל זה חיה ונשמה הידיעה שיש סיכוי גדול לחדול מלהיות, ושאפשר ומותר להגיע אל הסוף.

אני תוהה - אם קמתי אל החיים ביום היוולדי ודרך יום מילתי, וקצת אחר כך זחלתי על רצפת הבית של אמי, ובשלב מסוים התרוממתי על רגליי והייתי מזדקף והחיליתי לבוא אל הזמן ואל המקום הישראליים - האם קימתי הטבעית מצדיקה את ההיאחזות שלי בחיים? הלוא לא מצבי העני בכסף ולא מצבי הבינוני בשכל, ולא בריאותי הסבירה לעת עתה, ולא כתיבתי הנמשכת אך ורק מתוקף המשכיותה שלה, כשזאת הכתיבה, באמת ובתמים, לא מצדיקה דבר מלבד ההרגל וההתמכרות (בכל פעם מחדש אני לא פוגע בול בה, בכתיבה, ואולי בשל כך נוהג ההרגל וטבע ההתמכרות) - לא אף אחד מאלה היה מהותי בקושי שלו אצלי. אף אחד מן הנתונים הללו לא הגיע למיצויו האיום והנורא ולא גרם לי להבין שאנוכי מצוי בשפל השפלים. לא, מעולם עד היום לא הגעתי אל התחתית, כשם שאמא שלי לא ירדה נמוך כל כך בחייה, ולה עוד היו מצבים הרבה יותר קשים משלי כשהיתה בצעירותה בגלות הנוכרית בצפון אפריקה וכשהגיעה לכאן למדינה. שנינו לא נפלנו נפילה מוחלטת ובסופו של דבר לא נמחקה זהותנו בעיני עצמנו. כאמור, תפסנו בחיים שהוצעו לנו בראי ההיסטוריה הקצרה שלנו במרחב הגיאוגרפי של שפלת הארץ.

אני חוזר להביט באמי ומגלה ניצן ראשון מערכו של הסוף. במגושמות שלה היא מפגינה מידה לא רעה בכלל של אפשרותו של הסוף שטומן בחובו סיכוי חיובי. היא אינה מלמדת אותי עליו, אלא רק מציעה לי ממרום גילה כיוון מחשבה של היפרדות מן התפיסה בחיים. מפתיע לגלות שזה אינו עניין של גיל, לא עבודה ולא עבורי. לא התנאים של הגוף והנפש חייבים להכתיב את הפרידה. עצם המחשבה על אפשרות כזאת מקלה בצורה לא מבוטלת על ההיאחזות בתפיסה, על אחת כמה וכמה כשאמא שלי ואני סופחים לתוכנו הדים ממצבו של החוץ, מחולשתה של המדינה, מן המחנאות ששבה מחדש אל המגרש

הפנימי-החברתי שלנו ומנציחה את קרב הדעות, את הגאווה ואת הצורך להאמין ולהרגיש צודקים אך ורק בדרכנו שלנו. איני יודע אם חבל ששתיהן יחד - אמא שלי ומדינתי - מביאות אותי לערער את התפיסה.

מה בדיוק נפרד מאיתנו עם סיום החיים? באופן פשטני להחריד אנו נסמכים על ניסיון ה"להיות" בחיים בלבד ואין לנו בסיס להשוואה עם ה"לא להיות", ולעולם לא תהיה לנו תשובה. על כן איננו מאוזנים, ונאחזים בכורח רק בקצה אחד של ההיות, ואפשר שפה, במדינה הישראלית, התנהגות חד-צדדית וטבעית זו רק מתגברת ונפרדת מטבעה שלה והופכת חריגה, אנומלית, היא נעשית תפיסת יתר, או גידול תפיסה. חולי שכזה מטפח את עצמו במיוחד בחודשים אלו של חוסר ודאות ושל רעד ארצי ורוחני מוחשיים כל כך. אולי בשל זאת ראשי נותר רכון לעברה של אמי כשהיא זזה כבדה על הכורסה.

אך ישנה סיבה נוספת: בקרוב, תכף עכשיו, עשוי להתרחש שינוי. שנינו מתכווננים אליו שניות ספורות לפני שמגיע שרוול הסוודר אל קצות אצבעותיה העדיין-תופסות את הגבול התחתון של שרוול הגופייה.

ואז:

"laisser", אני אומר לה בקול חלש.

הפעם אין צורך לחזור על המלה. אמא שלי פותחת את האצבעות הקפוצות שלה ומשחררת אותן וגווה מעט מזדקף. LAISSER, כמה פשוט זה נעשה. ברגע שנשמעת הוראת המלה מיד מבוצעת ההוראה עצמה. התפיסה שנאחזנו בה לאורך זמן ודבקנו במתיחות הנלאית שלה נעלמת משנינו באבחה לטובת השחרור. כמו אמי, גם אני נינוח יותר לשמע המלה היוצאת מפי והשפעתה הישירה בזמן. ה-laisser בצליל קולי הוא גם המעשה המגולם שנפרד מן המלה ומתקיים יחד איתה בעת ובעונה אחת. כמה מפליא לגלות שאנחנו לא מתעכבים יתר על המידה על השחרור ומקבלים אותו כפשוטו. אנו חווים אותו בגופנו מכיוון שהעזיבה הזאת, נטישת בד הגופייה שלה, ובאופן מקביל עזיבתי שלי את הדריכות וההשגחה על ביצוע הפעולה - שתיהן אינן רעיון. ה-laisser שלנו לא נאחז במשמעות אידיאית ורחוקה, לא בשאיפה ולא באידיעה, כי אם בהוצאה לפועל של מקרה המתממש לנגד עינינו.

האם מה שטוב לנו אינו זוכה למחשבה ולהשתהות? האם הטוב המסוים אינו מאפשר לשנינו להבין אותו? מדוע השחרור הוא מקרה בלבד ואין לו תוספות? בשנה האחרונה פעמים רבות אמרתי לעצמי תשחרר, תעזוב, תן לדבר (כנראה לסוף) להיות. ביקשתי לנטוש. זה קרה בעיקר בשניות הראשונות כשהתעוררתי משנת הלילה וחזרתי אל היום, נתפסתי בו. אחר כך פחדתי להרהר בשחרור שייחלתי לו. בעצם, לא הייתי מסוגל להרהר בו רק מפני שאין לי כלים למדידה, אין לי חינוך לבחון בעזרתו את ערכו של השחרור. היום אני מבין שאי-אפשר לחנך לכך. את השחרור מן התפיסה חייב האדם להמציא בעצמו, לגלות לבדו בעודו חי.

מול אמא שלי המשוחררת מעול השרוול של הסוודר אני ממשש עקבות להזדמנות השחרור. אנחת רווחה יוצאת ממנה ותוכי מתחקה אחריה, אחרי האנחה. פה ועכשיו שנינו מבקשים לנטוש ולהסתיים. סביבנו אין רמזים ואין סימנים לפעול אחרת. רגע השחרור הוא הבלעדי והנכון מכולם. בצילו של הרגע אנו

מוסיפים לשתוק, ורק אני, בדיבור פנימי, מגלה מחדש שהיעדר המלים לניסיון זה מוצדק. החסר בהן נובע בין היתר מתחושת ההקלה, מן השהות המתקרבת לטוב. גם זה מפליא אותי, כי הנה בשלב זה אני זקוק לדקדק את מצבי, אין לי צורך לחדד עבורי את מקומי ליד אמא שלי בשעה זו. המלים המשחזרות את שהותנו המשותפת ליד הכורסה הכחולה נכתבות באמצעות אצבעותיי ומתארות את העניין שלי כפי יכולתן בלבד והן עושות זאת בעקיפין, ומפאת שממילא אין בהן צורך ברגעי השחרור המלים עובדות עבורי כהלכה, כפי שהן תמיד, כלומר מלים חובבניות, לא מקצועיות בתפיסתן.

אולם גם המעמד הנוכחי עומד להיגמר כשצריך להתחיל עם היד השנייה של אמי, צד שמאל. קודם לכן, לרשותי עדיין שאריות אחרונות מזמן ה-*laisser*. מתוך השאריות הד הזיכרון מן הילדות לא חוזר אליי הפעם. כיצד ייתכן שאיני מצליח להיזכר בקולה של אמא שלי לאחר שהשחילה עליי סוודר והורתה לי לשחרר את אצבעותיי מקצה שרוול החולצה שלבשתי? כמו ה-*attraper*, גם ה-*laisser* והוראתה הגיעו בסופו של דבר מאמי, וכמוה חיכיתי מייחל אז בילדותי ל-*laisser* שלי, וכשהגיע הייתי רווי נחת ומשוחרר לנפשי. הייתי חופשי לעזוב את אמא ולפנות ממנה כרצוני, אם לחדרי ואם החוצה מן הבית כשאני לבוש כהלכה בשכבות של חולצה וסוודר להגנה. היו אלה שעות שבהן החופש נקבע ביני ובין קירות החדרים, או שנקבע ביני ובין מדרכות ורחובות השכונה והיישוב. היתה בו בחופש מידה גדולה של מימוש עצמי בזמן שבאותה עת ידעתי והרגשתי שהמימוש הוא פרי דמיוני, שהחופש נוצר באמצעותי בלבד ולכן היה לי חופש מוגבל, חופש לא אמיתי ולא רציני, מכיוון שהוא לא הוענק לי מחוצה למי שהייתי אני. החופש לא הוצע במתנה או באפשרות מן הסביבה שעטפה אותי, ולא מבני האדם האחרים. לימים גדלתי ובגרתי והמשכתי להיאחז בצורה הזאת של החופש החצי-מומצא הפרטי, שרק הקשתה עליי יותר דווקא משום שגדלתי והפכתי איש שמוטלת עליו האחריות לחיים, אותה אחריות שיש בה הרבה מאוד דברים מלבד הופעתו הטהורה של החופש.

כעת נאבקת המדינה בינה לבין עצמה ונלחמת מול אויביה. המקום הישראלי תפוס בעובדות שנכפו עליו, ובאורח מסוים הוא לכוד בנתונים שכפה גם על עצמו. בסבך המאבק חוזרים ונשמעים קולות מפללים לחופש, לאנחת רווחה. כמה נורא. כמה חבל. אמי ואני מזהים כבר עתה שאלה קריאות שווא, ואנו מכירים בכך שגם אם תסתיים המלחמה בקרוב, וגם אם שיחי המחנאות והסכסוך האזרחי יצטמצמו, הדבר לא מאוד יועיל לעניות דעתנו-שנינו. לא באמת תוכל האומה הישראלית להיות משוחררת לשנים הבאות. כי על מנת להיות משוחרר יש חובה לשחרר דבר מה מאיתנו. למעשה מדובר במהלך כפול, או דו-כיווני; ה-*laisser* הוא שחרור של משהו ממני ומשהו חיצוני לי, אחרת זה לא יעבוד. הנה כך: אני מורה לאמא שלי לשחרר את אצבעותיה מהשרוול ורואה הלכה למעשה את השחרור מתרחש בכמה רבדים - שחרור שלה עצמה מעול לבישת הסוודר, שחרור שלי מפיקוח הלבשה ושחרור שלי ממנה, מן האמא שלי. ובה בעת דבר מה יסודי יוצא לחופשי מעצמי, אני נפרד מן האני שלי שדרש עד לרגע זה להיות מי שהוא - אותו אני התפוס בדאגת אמי וברצון ההכרחי שתהיה כסויה כראוי בסוודר. ואף על פי שהאירוע הזה הוא קצר מועד ודל בחשיבותו הנקודתית לצד הכורסה הכחולה, עצם חזרתו בחודשים האחרונים והופעתו הנזכרת מן העבר - הצטברות זו - נעשות לדבר גדול יותר ולעניין מלמד. אפשר שאני (ואולי גם אמי) משכיל בעזרת ה-*laisser* ומגלה סימנים מהותיים על משמעות השחרור.

והחוץ? הארץ? המדינה? איך זה יקרה איתם? שוב ושוב עם סיום המלאכה היומית אמא שלי ואנוכי מצטערים על כל הסובב אותנו. לפנינו עכשיו עוד רגעים ארוכים. יש לנו את סיומו של היום ואת יום המחרת, ובמשך כל הזמן הארוך הזה (אכן, עבור שנינו מדובר בהרבה מאוד זמן) אנו משתוקקים לעצור את בואה של התפיסה הקרובה שתגרור איתה את השחרור. עד שזה יקרה, אני נפרד מאמא שלי ובוחר לחשוב בחובבנות שיותר לעולם לא תהיה לי תפיסה, כל סוג שלה, ולא יהיה עוד שחרור, כל סוג של שחרור, ואז אהיה נתון לחיים ולערכם.

סמי ברדוגו הוא סופר ישראלי, פרסם עד כה תשעה כותרים. ספרו החדש יראה אור בשנה זו בספריה החדשה.
